

Czubacz żółtoguzy

Cechy morfologiczne

Czubacze żółtoguzy to duże ptaki o sporych rozmiarach. Kształt ciała bardzo przypomina sylwetkę bażantów. Dymorfizm płciowy słabo zaznaczony. Samce są większe od samic oraz intensywniej ubarwione. Długość ciała samca wynosi około 85-92 cm przy masie ciała 2,92-3,20 kg., natomiast samica waży 3,10-4,27 kg i dorasta do 85 cm.

U samców długość skrzydła waha się od 385-410 mm, ogona od 325 do 370 mm, stępu zaś od 93 do 113 mm.

U samic długość skrzydła waha się od 356 do 390 mm, ogona od 306 do 360, stępu 93 mm.

Koguty ubarwione podobnie jak koguty innych gatunków czubaczy np. czubacza zmiennego (*Crax rubra*), czy czubacza niebieskodziobego. Samce tego gatunku charakteryzuje przewaga czarnego ubarwienia, z wyjątkiem boków ciała, podbrzusza oraz pokryw podogonowych – te partie ciała są białe. Na głowie znajduje się kędzierzawy czub wyglądający jak korona. Składa się z czarnych piór z metalicznym połyskiem, których końce zakrzywione są w stronę nasady dzioba. Ogon składa się z 12 czarnych na końcu białych, sterówek. Wyjątek stanowi para najdłuższych sterówek, które są całe czarne. Dziób mocny zakrzywiony w dół, popielatożółty. U jego nasady znajduje się żółta woskówka. Oko brązowe z czarną źrenicą. Nogi długie, popielate. Skrzydła krótkie.

Samice ubarwione bardzo podobnie do samców. Na głowie znajduje się kędzierzawy czub wyglądający jak korona. Składa się z czarnych piór z metalicznym połyskiem, których końce zakrzywione są w stronę nasady dzioba Szyja, grzbiet, kuper oraz pióra nadogonowe czarne. Pierś, brzuch, boki, pokrywy skrzydłowe, gołęń czarne z białym rysunkiem. Ponadto te partie ciała posiadają subtelny, zielony nalot. Podbrzusze oraz pokrywy podogonowe białe. Ogon składa się z 12 czarnych na końcu białych, sterówek. Dziób mocny zakrzywiony w dół, popielatożółty. Woskówka znacznie mniejsza jak u samca, czarna. Oko brązowe z czarną źrenicą. Nogi długie, popielate z subtelnym różowym odcieniem. Skrzydła krótkie.

Warto dodać, że w ubarwieniu samic wyróżnia się dwie formy. Druga forma różni się od opisanej powyżej tym, że czub jest biało czarny. Ponadto biały rysunek na piersi i brzuchu jest bardziej widoczny.

Systematyka i historia odkrycia

Czubacz żółtoguzy *Crax daubentoni* naukowo został poznany w 1867 roku dzięki opisowi, który stworzył angielski zoolog George Robert Gray (1808-1872). Należy do rodzaju *Crax*, łączącego 7 gatunków ptaków nazywanych czubaczami. Czubacz żółtodzioby nie posiada podgatunków. Jednak przez niektórych autorów uznawany jest za podgatunek czubacza niebieskodziobego (*Crax alberti*). Nazwa naukowa została nadana ku pamięci francuskiego przyrodnika Louis Jean-Marie D'Aubenton (1716-1799).

W Europie znane były już w XIX wieku. Jednak literatura nie podaje dokładnej daty importu tych czubaczy do europejskich ogrodów zoologicznych i menażerii. Są rzadko spotykane. Bardzo dobre sukcesy hodowlane osiągnął ogród zoologiczny w San Diego. Gdzie w zeszłym stuleciu rozmnożono ten gatunek.

Czubacze żółtoguzy - para, fot. Jose Ferreira (Portugalia)

Występowanie

W naturalnym środowisku występuje w północnej części Ameryki Południowej. Zamieszkuje północną część Wenezueli, aż do rzeki Orinoko oraz północno-wschodnią część Kolumbii. Całkowity areał występowania tego czubacza wynosi 403 tys. km².

Zamieszkują głównie nizinne wilgotne lasy równikowe, łęgowe, liściaste oraz wiecznie zielone. Często spotykane na obrzeżach lasów. Niekiedy spotykane na uprawach, czasem w wyższych partiach gór średnich, do wysokości 800 m n.p.m. w Wenezueli i 1500 m n.p.m. w Kolumbii. Ponadto preferują doliny rzek oraz wąwozy szczególnie w okresie pory suchej (listopad-kwiecień). Populacja składa się z kilku oddzielnych subpopulacji.

Są skryte oraz płochliwe. Rzadko wychodzą na otwarte przestrzenie, zazwyczaj żerują w pobliżu zarośli, w których w razie niebezpieczeństwa mogą się schronić. Schronienia szukają w koronach drzew. Słabo latają, jednak bardzo dobrze poruszają się na ciekach. Potrafią w poszukiwaniu pożywienia przemierzać spore dystanse. Żerują na ziemi, czasem odślaniając wierzchnią warstwę podłoża swoimi silnymi nogami. Są wszystkożerne. Baza pokarmowa składa się głównie z owoców, nasion,

ziaren, zielonych części roślin, a także owadów i innych stawonogów, nierzadko także małych gryzoni. Pobierają także małe kamienie, które pełnią funkcję gastrolitów i pomagają rozcierać pokarm w żołądku. Analiza zawartości żołądka przeprowadzona w okresie całego roku wykazała obecność materiału głównie pochodzenia roślinnego. Najczęściej zanotowano owoce (41%) i liście (39%), nasiona (15%), gastrolity (4,3%) resztę stanowiły bezkręgowce i kłaczka. Warto

W naturalnym środowisku występuje w północnej części Ameryki Południowej. Należą do ptaków ciepłolubnych. Są skryte oraz płochliwe

dodać, że dieta zmienia się wraz z porami roku i w okresie pory suchej znacznie więcej czubacze pobierają nasion (blisko 50%) natomiast w okresie pory deszczowej czubacze preferują owoce oraz liście. Spotykane są pojedynczo, w parach, stadkach rodzinnych – poza sezonem rozrodczym w stadkach, liczących zazwyczaj od 15 do 25 osobników. Jednak obserwowano stada liczące blisko 100 osobników. Liczniejsze stada zazwyczaj spotykane są w porze suchej. Często w okolicach cieków wodnych. Takowe grupy składają się z osobników obu płci. Odpoczywają w koronach drzew, gdzie także nocują. Są bardzo terytorialne, szczególnie w okresie rozrodczym.

Rozmnażanie

Są poligamiczne. Jednak pary monogamiczne również występują lecz bardzo rzadko. Charakteryzują się niskim wskaźnikiem reprodukcji. Dojrzałość płciową uzyskują w dru-

gim roku, rzadziej w trzecim. Okres rozrodczy w naturalnym środowisku rozpoczyna się wraz z rozpoczynającą się porą deszczową tj. w kwietniu. W Kolumbii sezon rozrodczy rozpoczyna się nieco wcześniej (koniec marca). Samiec wraz z rozpoczęciem sezonu rozrodczego zaczyna efektywnie tokować, by zwać do siebie samice. Swoją obecność oznajmia samicom, a także konkurentom przez głośne „gwizdanie”. Warto dodać, że gwizdy te można już usłyszeć na dwa miesiące przed sezonem rozrodczym (luty). Samce najczęściej „gwizdają” będąc na drzewie. Gdy mu się to uda, zaczyna swój taniec godowy, podczas którego rozkłada pokrywy skrzydłowe oraz rozpościera sterówki w ogonie. Ponadto częstuje samicę znalezionym pokarmem. Samiec gromadzi wokół siebie 3-4 kury. Jeśli terytorium samca jest obfite w pożywienie, harem może składać się nawet z 6 samic. Gniazdują na drzewach. Samiec pomaga samicom w budowie gniazda. Gniazdo jest najczęściej zlokalizowane 3-6 m nad ziemią, w dziupli sporych rozmiarów. Zawiera niewiele materiału gniazdowego, który stanowią suche liście, chrust oraz pióra. Jaja składane są zazwyczaj w maju oraz czerwcu. Do gniazda samica składa zazwyczaj 2 jaja, czasem 3, nierzadko tylko jedno. Jaja składane są z 2-, 3-dniową przerwą w godzinach porannych. Okres inkubacji wynosi 29-32 dni (najczęściej 30). Pisklęta kłują się od czerwca do lipca. Pisklęta są koloru żółto-kasztanowatego, z czarnymi oraz brązowymi pręgami na głowie, grzbiecie, pokrywach skrzydłowych i bokach ciała. W 24 godziny po wykluciu opuszczają gniazdo. Młode w obliczu zagrożenia szukają schronienia w zaroślach. Pisklęta rozwijają się bardzo szybko. Zdolność lotu uzyskują około 20 dnia życia. Rodzice opiekują się młodymi do momentu ukończenia przez nie 8 miesiąca.

W hodowlach w czasie sezonu rozrodczego należy szczególną uwagę zwrócić na samice, które uzyskały dojrzałość płciową i po

raz pierwszy przystępują do lęgów. Zdarza się bowiem, że pierwsze jajko zostaje zatrzymane w świetle jajowodu. W takim przypadku hodowca powinien jak najszybciej wezwać lekarza weterynarii, który próbuje usunąć jajko.

Pomimo skłonności poligamicznych czubaczy żółtoguzych w warunkach hodowlanych ptaki te najlepiej zestawiać w parach. Ewentualnie jeżeli samice będą się tolerować można zestawiać je w stadka zarodowe tj. (1,2). Jednak nie zaleca się łączyć samca z więcej jak dwiema samicami.

W hodowlach, na gniazdo można przeznaczyć np. duży wiklinowy kosz lub plastikową beczkę, którą należy umieścić poziomo minimalnie 1,5 m nad ziemią. W jej przedniej części należy zrobić otwór, który pozwoli ptakom swobodnie wejść do środka. Jeżeli samica nie wykazuje zainteresowania gniazdem i tym samym pierwsze jajko złoży w przypadkowym miejscu, można je zabrać i umieścić w gnieździe przygotowanym przez nas w wolierze. Czasem zachęca do samicy do złożenia kolejnego jaja do gniazda i ewentualnej inkubacji. Jeżeli jaja są podbierane, samica może znieść ich znacznie więcej. Jaja można podkładać pod mamki lub do inkubatora. Jako nasiadki bardzo dobrze spisują się indyczki. Podczas inkubacji jaj w inkubatorze należy zastosować następujące parametry: temperatura 37,5°C, wilgotności 52%. Optymalna temperatura odchowalni wynosi 32°C. Warto dodać, że stosunkowo często pisklęta kłują się z krzywymi palcami. Takim pisklakom należy założyć plastry korygujące, które będą nosić przez kilka pierwszych dni życia. Pisklętom można podawać starter przeznaczony dla indyków, a także niewielkie ilości białka zwierzęcego w postaci larw owadów. Cennym przysmakiem mogą okazać się drobno posiekane owoce oraz warzywa. Odchów jest zbliżony do odchovu młodych bażantów. Warto dodać, że płeć u piskląt można rozpoznać w pierwszym dniu życia. U samców wyraźniej widać żółtą woskówkę w przeciwieństwie do samic.

Hodowla

Czubacze należą do ptaków ciepłolubnych, dlatego do ich hodowli należy przeznaczyć wolierę zewnętrzną z wolierą wewnętrzną. Są bardzo podatne na odmrożenia dlatego w wolierze wewnętrznej, w której ptaki będą mogły przetrzymać musi panować temperatura powyżej 0°C za optymalną uznano 8-10°C. Ważnym elementem wystroju wolier w wewnętrznej jest grzędą, która powinna mieć średnicę około 10-15 cm. Należy umieścić ją na jednym z końców wolier. Niektórzy hodowcy zamiast grzęd stosują także grube sznury lniane.

Woliera zewnętrzna powinna mieć wystawę południową. Minimalna powierzchnia wolier zewnętrznej wynosi 12 m². Jeżeli jednak w wolierze zdecydujemy się utrzymywać samca z dwiema samicami należy zwiększyć powierzchnię